

ki Borbély Andor dr. az alább közölt várrajzokat és a mellettük talált leírásokat. Nagy értékű segítségéért neki e helyen is őszinte köszönetemet fejezem ki.

² A kötetben, a rajzok melletti feljegyzések és a leírások keltezése szerint a rajzok 1651-ben készültek, tehát közel 100 évvel később mint az eddig egyedül hitelesnek tartott G. Turco-féle rajzok. Váraink kezdetleges állapota, amelyet a rajzok is bizonyítanak, azt mutatják, hogy Turco nem az akkori állapotot örökölte meg rajzaiban, hanem az általa elképzelt, javasolt átépítéseket, korszerűsítéseket, amik sajnos nem valósultak meg.

³ Octaviano Leuckharden, kiváló hadimérnök lehetett, jó rajzoló, több nyelvet beszélő, akinek életéről eddig kevés adatot sikerült gyűjteni. Most kutatunk bővebb életrajza után.

⁴ Dr. Borbély Andor két ízben is átvizsgálta megbízásunkból igen alaposan a gyűjteményt, de sajnos a leírások hiányosak. Ami feltalálható volt, annak szövegét közlöm. A leírások fordítását Dr. Pataki János végezte; fogadja érte őszinte köszönetemet.

EGY ELFELEJTETT VESZPRÉM MEGYEI VÁR: HÖLGYKŐ*

1962-ben, a városlódi kultúrotthon kijelölt helyén végzett leletmentő ásás során az 1361–1552 között fennállt kartauzi kolostor egy részét sikerült feltárnunk. A régészeti és történeti emlékekanyag feldolgozása — mely nagyobb részt megtörtént¹ — a szakirodalmunkban egy sem helyileg, sem történetében nem ismert, már a XIV. sz. közepén elpusztult várra: *Hölgykőre* irányította figyelmünket. E kis vár korabeli jelentősége megérdemli, hogy bővebben is foglalkozzunk vele, lokalizálása pedig újabb műemlékkel gyarapítja Veszprém megye amúgy is gazdag műemléki állományát.

A vár első, okleveles említését 1321-ből ismerjük, amikor is I. Károly király parancsára a tihanyi konvent apátja és *Z u n k u r* mester, *H e u g k u* várnagya, királyi megbízott a veszprémi káptalant *Jutos* (*Jutas* ma Veszprém külterület) birtokába iktatja,² majd 1325-ben Henrik veszprémi püspök szintén I. Károlyhoz intézett levelében *Heymfia László* mesterrel kapcsolatosan, aki mint „*castellanus de Heugku et comite Bokon*” szerepel.³

Az 1325 után következő években egyre gyakrabban hallunk a várról, illetve annak várnagyáról a legkülönbözőbb, főleg környékbeli földesurakkal kapcsolatos birtokpercek vagy fosztogatások révén. Így a veszprémi káptalan 1332-i levelében, amelyben egy *Boglár* nevű possessio tulajdonjogáról intézkedik, az 1325-ből ismert *László* mesterről, mint hajdani hölgykői és cseszneki várnagyról emlékeznek meg.⁴ 1333. nov. 22-én *Erzsébet* királyné elrendeli „... specialiter castellanis et vicecastellanis de *Helgku* de *Cheznuk* et de *Sacro Monte Pannonie ac aliis*...”, hogy a bakonybéli apátság jószágait, jobbágyságait, akik különös védelme alatt vannak, se ne háborgassák, se ne terheljék.⁵ Ez az első adatunk a szomszéd birtokosokkal való békétlenségről. Három évvel később, egy 1336. máj. 8-án kelt oklevélben azt olvashatjuk, hogy „*hospites de minor Laweuld ad castrum pertinentes Heulgku*” *Ajkai András* házáat megtámadták és őt ökrét elhajtották.⁶ Itt, ismerve az *Ajkai*-család állandó birtoknagybóvíti kísérleteit egészen a XV. sz. első negyedéig, valószínűleg már csak megtorlásról lehet szó. 1337. aug. 31-án ugyanaz az *Ajkai András* „*magister Ditracus*... Comes *Bokoniensis et Castellanus, de Heugku*” előtt teszi le az esküt két lopott ló ügyében.⁷ 1325 és 1337 között azonban ismerünk még egy hölgykői várnagyot: *Miklósfia Főnyi Balázst*, aki ezenkívül cseszneki várnagy, győri és bakonyi comes is volt.⁸

További adataink főleg az 1350-es évekből valók. 1349-ben ismét egy birtokügylet folytán említik *Johannes de Gych Castellanus de Helgku-t*,⁹ akit 1353-ban *Giczi Gergely*-fia *Máté* végrendelete ellen felszólalók sorában is ott találunk.¹⁰ Azonban még ez év nov. 16-án a győri káptalan előtt megegyezés történik a végrendeletet támadó gici nemesek és a pannonhalmi apátság között.¹¹ *Johannes de Gych*-ről még egyszer hallunk: 1357-ben a *Ravazd* melletti *Hasság* erdőt jogtalanul használó és eltulajdonító gici nemesek között mint hölgykői vicecastellanust sorolják fel.¹²

Okleveleinkben a hölgykői várat a lövöldi kartauzi kolostor 1378. márc. 17-én kelt alapítólevelében említik utoljára. E szerint I. Lajos király „*quoddam Castrum nostrum Völgkeu vocatum, quod ob Zelum Deuotiones Nostrae dirui fecimus et deponi*” és területét a kartauzi rendnek adományozza.¹³ Valóban, 1378 után okleveleinkben már nem történik említés róla.¹⁴

* A vár nevének jelentésével *Dornay B.*, A bakonyi Hölgykő nevről. *Föld és ember*, V. évf. (1925) 55—59. foglalkozott. A *Jakubovich E.* által közreadott Nyelvtörténeti adatok ma már azonosíthatatlan okleveleiben *Nórápi János* fia *Hector* comes 1310-ben és 1316-ban hölgykői várnagyként ismert *Magyar Nyelv*, [X. (1914) 81.].